

MANAGEMENTUL FINANCIAR AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR AGRONOMIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Liliana CIMPOIEȘ, PhD,
Academy of Economic Studies of Moldova
<https://orcid.org/0000-0003-3709-9406>, lcimpoies@ase.md

Olga SÂRBU, PhD,
Tehnicul University of Moldova
<https://orcid.org/0000-0001-6333-0101>, olga.sirbu@tem.utm.md

DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.cecg.II.2023.17.16>

Abstract. *The educational system plays a pivotal role in fostering sustainable development and cultivating a knowledge-based society. A primary goal of the higher education system is to equip individuals with the skills and competencies essential for success in the workforce and the pursuit of a fulfilling professional trajectory. Moldova faces substantial obstacles in the field of agricultural education and research, related to aging teaching and research workforce, a diminishing enrollment in agricultural programs, and a disinterest in science and education among its youth. Consequently, these challenges collectively contribute to a shortage of skilled agricultural labor. This paper aims to assess the current economic and financial state of Moldova's agricultural higher education system by examining data collected from the State Agrarian University of Moldova. The analysis will center on various economic and financial management indicators, such as income, expenditure, revenue, and profit. The analyzed data are from 2017 to 2021. Most of the funding for the agricultural higher education institution came from budget sources, accounting for approximately 73% of the total revenue. These budgetary resources were allocated for educational services, primarily covering undergraduate education. Income from research and innovation projects, while relatively modest compared to other sources, showed opportunities for growth through grants and donations from different organizations. Among expenses, personnel costs register the largest share. Increasing revenues and reducing expenses are fundamental strategies for enhancing the efficiency and sustainability of any organization, including agronomic higher education institutions and enterprises. Diversification of income sources, research and innovations, efficient resource utilization are some revenues increases sources. Expenses reduction is possible through cost control, energy and resource efficiency, maintenance and asset management, budget planning, personnel management etc.*

Keywords: *agricultural higher education, management, agricultural education-research system.*

JEL: *I20, M10, M11, Q54*

UDC: *378.663.014.543(478)*

Introducere. Sistemul educațional joacă un rol crucial în dezvoltarea durabilă și promovarea unei societăți bazate pe cunoaștere. Unul dintre obiectivele

principale ale învățământului superior este de a dota studenții cu competențele și abilitățile necesare pe piața muncii și de a-i ajuta să stabilească cariere de succes. Cu toate acestea, universitățile locale se confruntă cu provocări semnificative în atragerea unui flux consistent de potențiali studenți, ceea ce este esențial pentru îndeplinirea misiunilor lor în cercetare, predare și transfer de cunoștințe. În ultimul deceniu, s-a înregistrat o scădere consistentă a numărului total de studenți înscriși în instituțiile de învățământ superior.

Domeniul educației și cercetării agricole se confruntă cu probleme unice. O preocupare majoră este îmbătrânirea personalului academic și de cercetare, ceea ce reprezintă o provocare în asigurarea faptului că generațiile viitoare primesc educație agricolă și că există o inovație continuă în dezvoltarea agricolă. O altă problemă este scăderea înscrierii studenților în programele de studii agricole, scăzând sub nivelurile critice. În plus, există o lipsă de atractivitate a științei și educației pentru generația tânără, ceea ce duce la o lipsă severă de forță de muncă agricolă. În plus, există o lipsă de colaborare între mediul academic, instituțiile de cercetare și sistemul de producție, care sunt componente esențiale pentru dezvoltarea agriculturii și eficacitatea învățământului superior.

Obiectivul principal al lucrării constă în examinarea situației economico-financiare actuale a sistemului de învățământ superior agricol din Republica Moldova.

Această cercetare a fost realizată în cadrul Proiectului de Stat 20.8009.0807.44 "Adaptarea sistemului de educație-cercetare agrar din Republica Moldova la condițiile societății contemporane".

Gradul de abordare a temei în literatura științifică. Învățământul superior este un instrument esențial pentru creșterea socio-economică la nivel individual și un promotor cheie al dezvoltării economice a națiunii. O forță de muncă calificată este, de asemenea, esențială pentru expansiunea economică continuă a oricărei țări. Diferiți oameni și organizații participă la sectorul public-privat complex pe care îl oferă învățământul superior.

Diferiți economiști examinează economia învățământului superior din diferite aspecte, inclusiv analiza cost-beneficiu, veniturile și cheltuielile, rentabilitatea investițiilor în educație (Brown, 1997; Hinrichs, 2017; Psacharopoulos, 1994; Robst, 2001; Toutkoushian, 2001).

Analiza cost-beneficiu este unul dintre cele mai eficiente instrumente din economie pentru a examina decizia de investiție. Analiza cost-beneficiu se aplică în învățământul superior, unde atât indivizii (studenții și familiile acestora), cât și publicul investesc resurse semnificative în crearea și achiziționarea de educație, beneficiile private și publice acumulându-se pentru o perioadă foarte lungă de timp, după plata costurilor (Toutkoushian et al. 2016). Începând cu anii 1960, economiștii au început să estimeze rentabilitatea investițiilor pentru diferite etape ale educației, âfolosind metoda cost-beneficiu (Hansen, 1963; Becker, 1964). Un alt aspect este clarificarea tipurilor de costuri și beneficii, care contează în analiza eficienței învățământului superior. Unele dintre costurile și beneficiile non-financiare sunt

dificil de estimat și deosebit de importante, pentru creșterea și dezvoltarea unei națiuni.

În examinarea comportamentului organizațional, trebuie luați în considerare mai mulți factori: care sunt sursele de finanțare a instituției? Cum își folosește compania fondurile? Care este scopul sau scopul pe care firma/organizația, trebuie să îl îndeplinească? Cum concurează compania cu alte companii pentru resurse și clienți? Acești factori sunt importanți pentru toate tipurile de organizații (atât profit, cât și non-profit), inclusiv, instituțiile de învățământ superior. Obiectivul maximizării profitului este esențial în microeconomie, descriind comportamentul firmei.

Pentru instituțiile publice de învățământ superior, este adesea necesară o analiză economică, pentru a justifica impactul fondurilor alocate de stat. Aceasta include analiza veniturilor, cheltuielilor și profitului. Există mai puține opțiuni pentru organizațiile de învățământ superior de a substitui factorul muncă, deoarece educația este un serviciu foarte intensiv în resursa de muncă. Prin urmare, costurile asociate învățământului superior ar trebui să crească mai rapid decât cele asociate altor sectoare ale economiei (Toutkoushian, et al, 2016).

Având în vedere că instituțiile de învățământ superior nu sunt, în esență, orientate spre profit; (Ferro, 2020), însă reducerea costurilor și creșterea veniturilor reprezintă un obiectiv important pentru o politică eficientă de management.

Scopul cercetării. Scopul acestei lucrări este de a analiza situația economico-financiară actuală a sistemului de învățământ superior agronomic din Republica Moldova

Metodologia cercetării. Cercetarea se bazează pe analiza datelor colectate de la Universitatea Agrară de Stat din Moldova, aferente perioadei 2017-2021. Analiza se va baza pe examinarea veniturilor și cheltuielilor, precum și a surselor principale ale acestora în învățământul superior agricol din Republica Moldova. Ca sursă principală pentru indicatorii analizați sunt Situațiile financiare și notele explicative, rapoartele conducerii Universității Agrare de Stat din Moldova prezentate fondatorului (Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare).

Eficiența organizațiilor de învățământ superior poate fi evaluată prin patru domenii principale de activitate: servicii educaționale; cercetare și inovare, internaționalizare, management economic și financiar. În această lucrare ne vom concentra asupra ultimului aspect ce ține de activitatea economico-financiară a instituțiilor de învățământ superior agricol din Republica Moldova.

Rezultatele cercetării. În Republica Moldova, universitățile beneficiază de autonomie universitară (Codul Educației, 2014), care acoperă domeniile managementului, structurării și funcționării instituției, didactic și cercetării științifice, administrării și finanțării și se realizează, în principal, prin: organizarea, dezvoltarea și perfecționarea procesului educațional și de cercetare științifică; oferirea programelor de studii; elaborarea planurilor de studii și a curriculumului în conformitate cu standardele educaționale guvernamentale; organizarea procesului de admitere, conform criteriilor specifice și profilului instituției de învățământ superior; selectarea și promovarea personalului didactic și de cercetare, precum și a altor

categorii de personal din instituția de învățământ; stabilirea criteriilor de evaluare a activității didactice și de cercetare științifică; acordarea titlurilor științifice și didactice (conferențiar universitar, profesor universitar); stabilirea de relații de colaborare cu diverse instituții, centre și organizații educaționale și științifice din țară și străinătate ș.a. (Codul Educației, 2014).

Din punct de vedere financiar, autonomia universitară presupune administrarea resurselor financiare prin conturi bancare, inclusiv a mijloacelor alocate din bugetul de stat, utilizarea resurselor disponibile pentru desfășurarea activității statutare conform hotărârilor proprii, acumularea veniturilor proprii din taxele de școlarizare, serviciile prestate, administrarea patrimoniului instituției și asigurarea condițiilor optime pentru dezvoltarea bazei materiale a instituției, utilizarea bunurilor deținute de instituție și a drepturilor conexe pentru realizarea scopurilor statutare ale instituției de învățământ superior (Codul Educației, 2014).

Finanțarea instituțiilor publice de învățământ superior din Republica Moldova se efectuează din contul a două categorii: mijloace de bază (cheltuieli bugetare) și mijloace speciale (cheltuieli extrabugetare) (Figura 1).

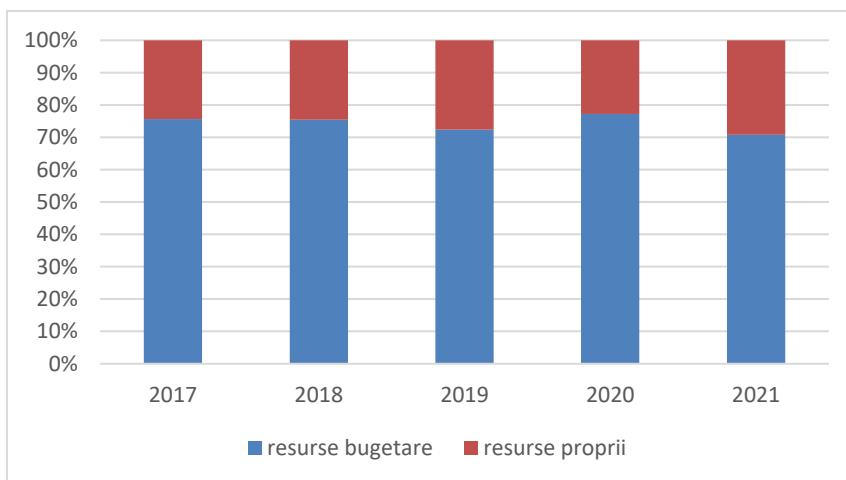


Figura 1. Veniturile din resurse bugetare și resurse proprii

Sursa: elaborat de autori în baza Situațiilor financiare ale UASM pentru anii 2017-2021.

În structura surselor de finanțarea a UASM predomină resursele bugetare, cărora, în perioada 2017-2021 le revine aproximativ 73%. Celelalte 27% sunt resursele proprii ale universității.

Analiza veniturilor aprobate are o natură fluctuantă în perioada 2017-2021. (Figura 2). Cele mai mici venituri bugetare aprobate au fost înregistrate în anul 2020, iar cele mai mari - în anul 2019. Diferența dintre veniturile aprobate în acești ani a constituit 33312,6 mii lei. Deci, veniturile totale aprobate în anul 2019 au fost de 1,49 ori mai mari, decât în anul 2020. În legătură cu achitarea sporului de performanță au fost alocate suplimentar mijloace financiare bugetare în anul 2019 în sumă de 1500,0 mii lei.

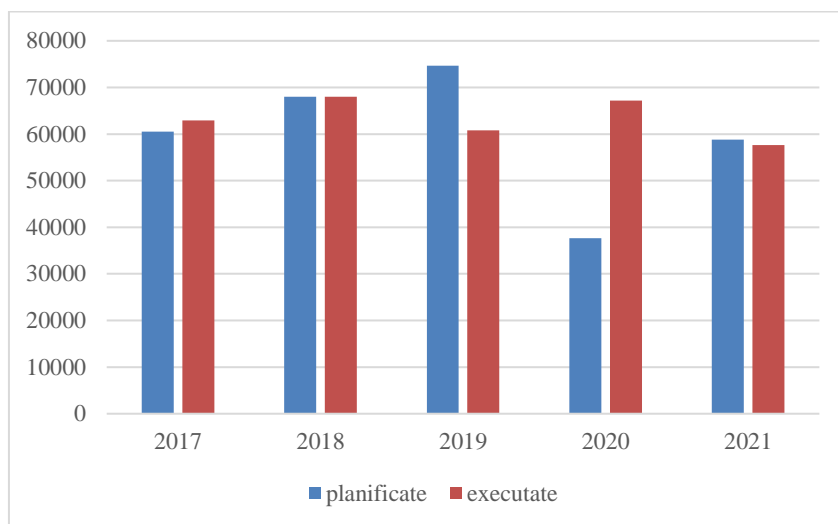


Figura 2. Total venituri aprobate și executate

Sursa: elaborat de autori în baza Situațiilor financiare ale UASM pentru anii 2017-2021

Deși veniturile din surse bugetare executate, de asemenea, diferă pe anii luați în studiu, deosebirea între anul când au fost executate cele mai mici venituri (2021), și anul cu cele mai mari venituri executate (2018) este mult mai mică comparativ cu diferența între veniturile total aprobate în anii 2019 și 2020. Dacă în primul caz aceasta a constituit 10375,7 mii lei, apoi în al doilea caz a fost de 36990,8 mii lei. Diferența între veniturile executate în anul 2019 și cele aprobate se explică prin faptul, că nu s-au utilizat 8000,0 mii lei pentru clinica veterinară, 5772,9 mii lei pentru servicii educaționale și 57,4 mii lei pentru orfani.

Atât veniturile totale aprobate, cât și cele executate includ resursele bugetare, resursele proprii, resurse pentru știință și inovare și pentru serviciile de extensie rurală.

Ponderea cea mai mare în totalul veniturilor atât aprobate cât și executate o dețin resursele bugetare, iar pentru anii incluși în studiu veniturile executate variază de la 68,8 până la 75,6%.

Veniturile bugetare reprezintă sumele contractate pe anii luați în studiu pentru realizarea Comenzii de Stat de pregătire a cadrelor de specialitate încheiate între Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova și Universitatea Agrară de Stat din Moldova.

În conformitate cu graficul prestării serviciilor educaționale pe perioada anilor 2017-2021 s-au alocat mijloace bugetare pentru serviciile educaționale prestate de către UASM în sumă de la 37653,5 până la 74644,3 mii lei. Menționăm că, alocarea resurselor bugetare de către MAIA variază mult pe anii de studiu. Cele mai puține resurse bugetare au fost alocate în anul 2020, iar cele mai multe în anul 2019. Astfel, dacă în anul 2020 au fost alocate 37653,5 mii lei, apoi în anul 2019 suma alocată a fost aproape de două ori mai mare și a constituit 74644,3 mii lei. Totodată menționăm, că veniturile bugetare executate mai puțin variază pe anii luați în studiu. Astfel, cele mai mici venituri bugetare executate au fost în anul 2021 și au constituit

57600,7 mii lei, iar cele mai mari în anul 2018 și au constituit 67976,4 mii lei. Deci, cea mai mare diferență între anii analizați după veniturile executate este de 10375,7 mii lei sau de 15,3%, comparativ cu 1,98 ori mai mare în cazul veniturilor bugetare aprobate.

Cercetând nivelul veniturilor bugetare aprobate și executate observăm că acestea diferă mult în anul 2020, diferența fiind de 29495,3 mii lei (Figura 2). Deci, au fost executate cu 29495,3 mii lei mai mult decât s-a planificat. Aceasta se explică prin faptul, că în baza Hotărârii Guvernului nr.50 din 03.02.2020, pentru prelungirea perioadei de tranziție privind starea instituțiilor din învățământul superior de stat în condiții de autonomie financiară, resursele bugetare pentru învățământul superior au fost alocate pentru 6 luni, conform contractului aprobat de către MADRM în mărime de 50% din suma acordată anual conform Legii bugetului de stat pentru anul 2020. Dat fiind faptul, că în a doua jumătate de an s-au alocat, de exemplu, la învățământul superior (ciclul I) adăugător față de cât s-a planificat 25145,5 mii lei veniturile executate au devenit relativ comparabile cu acestea din alți ani.

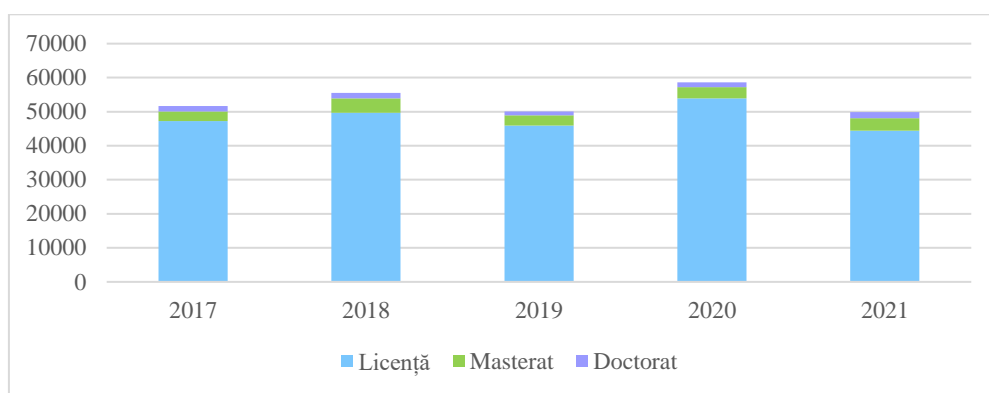


Figura 3. Structura veniturilor bugetare pe cicluri de studii, mii lei

Sursa: elaborat de autori în baza Situațiilor financiare ale UASM pentru anii 2017-2021

Resursele bugetare au fost alocate pentru pregătirea cadrelor de învățământ superior cu fondul de burse (învățământ superior, ciclul I, masterat-ciclul II, doctorat-ciclul III) și pentru întreținerea campusului studențesc (Figura 3). De la 360 până la 414 mii lei s-au alocat pentru asigurarea și susținerea socială.

Ponderea cea mai mare a veniturilor bugetare planificate și executate o constituie învățământul superior ciclul 1. Veniturile bugetare executate, de exemplu, variază pe anii incluși în studiu de la 44429,3 până la 67976,4 mii lei. Acestea constituie pe anii analizați în cercetare de la 73,1 până la 80,2% din totalul veniturilor bugetare executate. Ponderea cea mai mare a învățământului superior ciclul 1 în veniturile bugetare executate a fost în anul 2020 și a constituit 80,2%.

În conformitate cu rapoartele prezentate fondatorului, treapta studii superioare de licență constatăm, că, pentru anul 2021 din suma de 44429,3 mii lei pentru achitarea burselor de studii au fost alocați 6362,9 mii lei, numărul mediu de studenți instruiți în baza Comenzii de stat fiind de 1035 persoane. Totodată menționăm, că cheltuielile efective au fost mai mari cu 3959 mii lei față de cele executate, datorită

calculării amortizării activelor materiale din acest an și a primelor de asigurare obligatorie calculate în luna decembrie a anului 2020 și achitate în luna ianuarie a anului 2021 în sumă de 142,0 mii lei.

Pe locul doi, după sursele bugetare planificate și executate sunt pentru întreținerea căminelor. Pentru acestea au fost executate de la 7704,4 mii lei în anul 2021 până la 12069,6 mii lei în anul 2018.

În conformitate cu rapoartele prezentate, constatăm că pentru anul 2021 veniturile aprobate au constituit 5841,7 mii lei, iar cele executate au fost de 7704,4 mii lei. Acestea din urmă au fost cu 1862,7 mii lei mai mari față de cele aprobate de către MAIA (5841,7 mii lei), datorită calculării amortizării activelor materiale pe acest an în sumă de 1872,5 mii lei și a primelor de asigurare obligatorie calculate în luna decembrie a anului 2020 și achitate în luna ianuarie a anului 2021 în sumă de 9,8 mii lei.

Pe următorul loc, după sursele bugetare planificate și executate se află ciclul II de învățământ superior –masterat. Pentru acesta au fost aprobate de la 1723,2 mii lei în anul 2020 până la 4933,2 mii lei în anul 2021. În conformitate cu rapoartele prezentate fondatorului, constatăm că pentru anul 2021 din veniturile aprobate 4933,2 mii lei, conform Comenzii de stat au fost executate 3622 mii lei. Numai în anii 2017 și 2018 veniturile bugetare aprobate corespund cu cele executate. Diferența între veniturile planificate și cele executate în anii 2019, 2020 și 2021 se explică prin fluctuația numărului de masteranzi.

Cele mai puține surse bugetare au fost alocate pregătirii cadrelor prin doctorat. Veniturile bugetare aprobate au fost de la 1210,8 mii lei în anul 2020 până la 2413,2 mii lei în anul 2021. Dacă în anii 2017 și 2018 sursele bugetare alocate pregătirii cadrelor prin doctorat nu diferă de cele executate, apoi în următorii ani acestea au un caracter fluctuant. De exemplu, în anii 2019 și 2021 veniturile executate sunt mai mici decât cele planificate, apoi în anul 2020 cele executate sunt mai mari.

O categorie importantă de venituri sunt și sursele proprii. Veniturile aprobate din sursele proprii au variat nesemnificativ de la 19755,3 mii lei în anul 2021 până la 21968,3 mii lei în anul 2020.

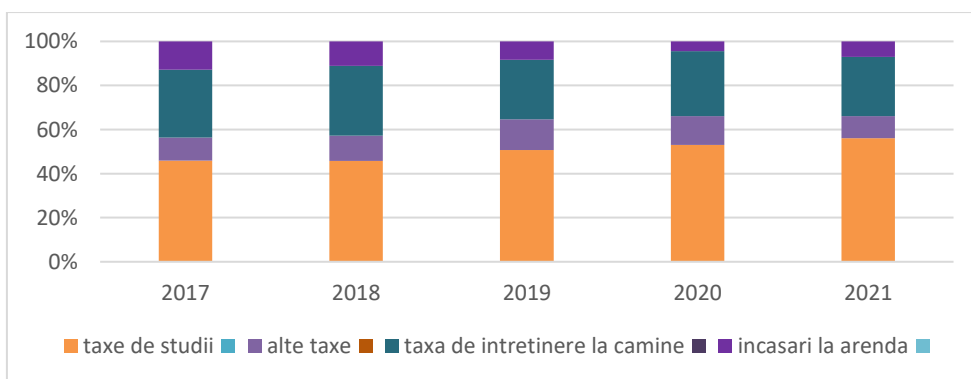


Figura 4. Structura veniturilor din surse proprii

Sursa: elaborat de autori în baza Situațiilor financiare ale UASM pentru anii 2017-2021

Veniturile din surse proprii planificate au o pondere de la 28,9% în anul 2019

până la 35,3% în anul 2017 din veniturile totale. Ponderea acestora în anul 2020 nu este relevantă, deoarece în acest an în baza Hotărârii Guvernului nr.50 din 03.02.2020 pentru prelungirea perioadei de tranziție privind starea instituțiilor din învățământul superior de stat în condiții de autonomie financiară, resursele bugetare pentru învățământul superior au fost alocate pentru 6 luni conform contractului aprobat de către Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare în mărime de 50% din suma acordată anual conform Legii bugetului de stat pentru anul 2020.

Veniturile din surse proprii executate, de asemenea, variază pe anii luați în studiu de la 19823,8 mii lei în anul 2020 până la 23768,7 mii lei în anul 2021. Ponderea acestora în veniturile totale executate a constituit de la 30,2% în anul 2017 până la 41,3% în anul 2021. Datele pentru anul 2020 nu sunt relevante, cauza fiind explicată mai sus.

Veniturile din surse proprii se constituie din taxe de studii, alte taxe, taxa de întreținere a căminelor și venituri obținute din darea bunurilor în arendă. Dintre acestea, ponderea cea mai mare în venituri din surse proprii o au taxele de studii. Acestea, fiind aprobate, au constituit pe anii luați în studiu de la 8742,8 mii lei în anul 2017, până la 11014,7 mii lei în anul 2020. Taxele de studii executate, de asemenea, variază pe anii luați în studiu de la 9305,4 mii lei până la 13330,3 mii lei. Variația taxelor de studii, pentru anii luați în studiu, este determinată de variația numărul de studenți ce își fac studiile în bază de contract.

În anul 2018 au fost majorate veniturile proprii în timpul rectificării anuale cu 800,2 mii lei ca rezultat a majorării taxelor de studii, înmatriculării unui număr mai mare de studenți străini și achitarea unor datorii din anii precedenți. Tot în acest an s-au majorat veniturile la componenta alte taxe cu 847,3 mii lei în rezultatul încasării dobânzii și altor plăți.

În anul 2019 asigurarea încasărilor plății pentru studii a avut loc în rezultatul înmatriculării unui număr mai mare de studenți străini, achitării unor datorii din anii precedenți, precum și din alte taxe și plăți pentru acte, certificate etc. Ponderea taxelor de studii aprobate în veniturile din surse proprii a variat de la 40,9% în anul 2017 până la 53,2% în anul 2021, iar a celor executate respectiv de la 45,9% în anul 2017 până la 56,1% în anul 2021.

În structura veniturilor încasate din surse proprii o pondere importantă o are taxa de întreținere a căminelor, care se compune din taxa de chirie plătită de studenți și alți chiriași, atât lucrători ai UASM, cât și străini. Veniturile planificate din taxe de întreținere a căminelor au tendința de micșorare pe anii luați în studiu și s-au micșorat de la 7243,2 mii lei în 2018 până la 5864,4 în anul 2021. Aceasta se explică prin micșorarea numărului de studenți și a locatarilor străini.

Veniturile executate din taxele de întreținere a căminelor variază pe anii analizați de la 5864,4 mii lei în anul 2020 până la 7003,2 mii lei în anul 2018. Ponderea veniturilor executate din cele planificate din taxele pentru întreținerea căminelor, de asemenea variază de la 88,9% în anul 2017 până la 108,6% în anul 2021. Dacă în anii 2017-2020, veniturile executate au fost mai mici decât cele aprobate, apoi în anul 2021 acestea au fost mai mari decât cele planificate. De exemplu, dacă în acest an au fost aprobate 5864,4 mii lei, apoi executate au fost

6365,9 mii lei.

Analizând veniturile din taxele de întreținere a căminelor menționăm, că acestea din urmă rămân o sursă importantă de majorare a veniturilor din surse proprii, atât prin darea rațională a odăilor în chirie, cât și prin majorarea taxei pentru un metru pătrat închiriat.

La fel de importante sunt și veniturile din încasările din arendă, care atât cele planificate, cât și cele executate variază mult în perioada analizată. Astfel, veniturile aprobate au variat de la 867,0 mii lei până la 2706,5 mii lei. În același timp veniturile executate au variat de la 867,0 mii lei în anul 2020, până la 2606,6 în anul 2017. Au fost destul de modeste veniturile din știință și inovare. Acestea executate au variat pe anii luați în studiu de la 1277,0 mii lei în anul 2017 până la 1817,4 mii lei în anul 2018. În anul 2019 s-au înregistrat venituri din granturi și donații de la Livada Moldovei, SMART, RESTART, TEACH-ME, E-DRONE în sumă de 3820,7 mii lei.

Cheltuielile totale executate au variat de la 87760,5 mii lei în anul 2017 până la 93121,2 mii lei în anul 2018 (Figura 5). Acestea sunt constituite din: cheltuieli de personal, servicii, prestații sociale, alte cheltuieli curente, mijloace fixe, stocuri de materiale circulante și servicii de extensiune rurală.

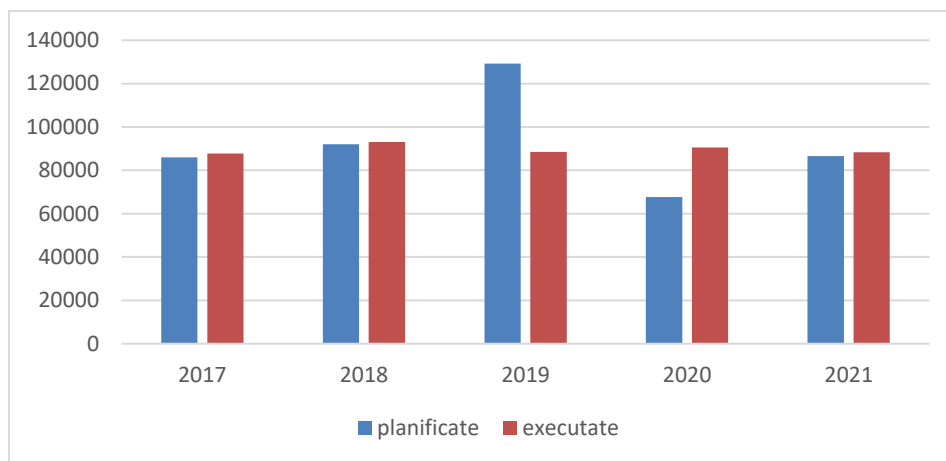


Figura 5. Cheltuieli totale planificate și executate

Sursa: elaborat de autori în baza Situațiilor financiare ale UASM pentru anii 2017-2021

Ponderea cea mai mare în cheltuielile totale efectuate o au cheltuielile de personal (Figura 6). Acestea au fost preconizate de la 38300,2 mii lei în anul 2020 până la 85313 mii lei în anul 2019. Menționăm aici, că datele din acest an nu sunt relevante deoarece în baza Hotărârii Guvernului nr.50 din 03.02.2020 pentru prelungirea perioadei de tranziție, privind starea instituțiilor din învățământul superior de stat în condiții de autonomie financiară, resursele bugetare pentru învățământul superior au fost alocate pentru 6 luni, conform contractului aprobat de către MADRM în mărime de 50% din suma acordată anual conform Legii bugetului de stat pentru anul 2020.

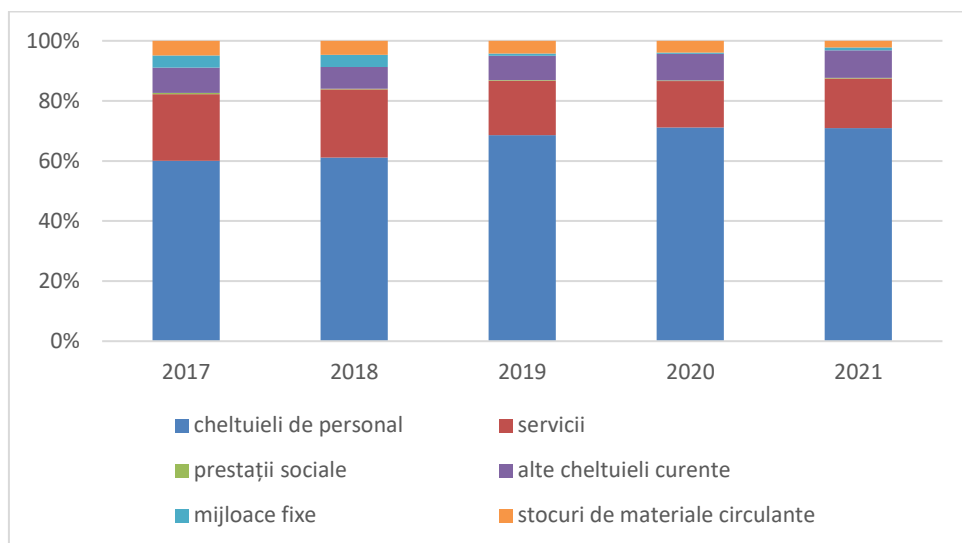


Figura 6. Structura cheltuielilor, mii lei

Sursa: elaborat de autori în baza Situațiilor financiare ale UASM pentru anii 2017-2021

Cheltuielile de personal executate, de asemenea, variază pe anii luați în studiu de la 51166 mii lei în anul 2017 până la 62682,9 mii lei în anul 2021. Din cheltuielile de personal executate ponderea cea mai mare au cele de retribuire a muncii, care au fost pe anii luați în studiu de la 45200,8 mii lei în anul 2017 până la 50580,7 în anul 2020. Ponderea acestora în cheltuielile de personal executate au variat de la 78,9 % în anul 2017 până la 81,6% în anul 2020. În afară de cheltuielile legate de retribuirea muncii, celelalte sunt contribuții de asigurări și prime de asigurări sociale.

Cheltuielile pentru servicii au variat de la 12863,5 mii lei în anul 2020 până la 21108,0 mii lei în anul 2018. Dintre acestea ponderea cea mai mare o dețin cheltuielile legate de energia electrică. Cheltuielile executate anual pentru energia electrică au variat de la 4599,0 mii lei în anul 2021 până la 7655,8 mii lei în anul 2018. Acestea sunt destul de semnificative, deoarece ponderea lor în cheltuielile legate de servicii a fost de la 31,5 % în anul 2021 până la 40,7% în anul 2020. Sume importante de bani se cheltuie anual și pentru apă și canalizare. Acestea variază de la 4386,2 mii lei în anul 2020 până la 6704,4 mii lei în anul 2018. Reducând consumul de apă prin măsuri tehnice se poate de micșorat semnificativ cheltuielile la acest capitol.

Cheltuielile ce țin de reparații curente au constituit circa 2 mln lei. Nu e cazul de redus cheltuielile la acest articol, deoarece și așa nu se reușește de reparat tot ce este necesar. Celelalte cheltuieli la acest capitol sunt mult mai mici, dar și acestea trebuie examinate în vederea reducerii lor.

Cheltuielile la următoarele două capitole – Prestații sociale și alte cheltuieli curente nu sunt semnificative cu excepția articolului ce ține de burse, care nu poate fi micșorat, chiar ar fi mai bine să fie majorat.

Sunt semnificative cheltuielile la capitolul Mijloace fixe, care, de asemenea, variază pe anii luați în studiu. În cadrul acestora ponderea cea mai mare o au articolele reparații capitale ale clădirilor și procurarea mașinilor și utilajelor.

Considerăm, că aceste cheltuieli trebuie majorate semnificativ, deoarece multe clădiri necesită reparații capitale. Totodată sunt necesare mai multe mașini și utilaje.

La capitolul “Stocuri de materiale circulante” observăm cheltuieli semnificative pentru combustibil. Este evident, că trebuie de redus aceste cheltuieli prin optimizarea parcului de mașini. Cheltuielile la articolele „Materiale de uz gospodăresc și rechizite de birou, precum și materiale de construcții”, deși sunt de aproximativ 1 mln lei, sunt necesare, chiar ar trebui majorate.

Concluzii. Este evident, că pentru orice întreprindere, cât și pentru instituția de învățământ superior agronomic, pentru a spori eficiența activității acestora este necesar de sporit veniturile și de redus cheltuielile.

Sporirea veniturilor se va axa pe următoarele acțiuni prioritare: identificarea de noi surse de finanțare a activității de cercetare prin stimularea profesorilor de a participa la diferite concursuri pentru a obține proiecte finanțate de stat; mobilizarea și stimularea financiară a profesorilor de a încheia contracte cu agenții economici de implementare în producție a realizărilor științifice; participarea împreună cu colegii din alte țări în proiecte științifice internaționale; eficientizarea managementului financiar al Universității; majorarea numărului de studenți ce își fac studiile în bază de contract prin sporirea vizibilității și atractivității ofertelor educaționale ale UASM; îmbunătățirea relației Universității cu massmedia, publicarea mai multor articole despre Universitate cât și broșuri, pliante, postere etc.; participarea cu materiale despre realizările științifice și didactice ale Universității la zilele orașelor și satelor, precum și la diferite sărbători organizate de către aceștia, de exemplu, ziua mărului etc.; fondarea unei echipe de cca 3 persoane care se va ocupa de atragerea candidaților la studii din diferite țări, de exemplu, India ș.a.; organizarea în cadrul universității a unor cursuri de prelegeri pentru agricultori pe tehnologii moderne de cultivare a principalelor specii agricole; participarea profesorilor la implementarea tehnologiilor moderne de cultivare a plantelor agricole sau a unor verigi tehnologice; valorificarea patrimoniului instituției și darea în arendă a spațiului nefolosit în scopuri didactice și științifice întru generarea surselor suplimentare de venit; ajustarea taxei de cazare în cămine pentru persoane străine la prețurile actuale; oferirea unor servicii cu plată, diferite de cele educaționale și științifice.

Reducerea cheltuielilor se va axa pe următoarele acțiuni prioritare: izolarea termică a părții de nord a pereților blocurilor administrative și a căminelor; înlocuirea ferestrelor, în primul rând în partea de nord, atât ale blocurilor didactice, cât și a căminelor studențești; amplasarea pe blocurile didactice a panourilor fotovoltaice; de transferat cazangeria Universității la Termocom, întreprindere specializată în asigurarea cu căldură a orașului sau de modernizat cazangeria și traseul termic în scopul reducerii cheltuielilor de căldură; înlocuirea tuturor becurilor cu corpuri de iluminat Led, ce va reduce semnificativ consumul de curent electric; de instalat senzori la corpurile de iluminat în secțiile și coridoarele din cămin ce ar reduce semnificativ consumul de curent electric pe timp de noapte și parțial în timpul zilei; construcția unei fântâni arteziene pentru asigurarea campusului universitar de la Petricani și a cazangeriei cu apă tehnică, economisind astfel cantități semnificative de apă potabilă și, respectiv surse financiare.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Becker, G. S. (1964). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*. University of Illinois at Urbana-Champaign's Academy for Entrepreneurial Leadership Historical Research Reference in Entrepreneurship. <https://ssrn.com/abstract=1496221>
- Brown, K. H., & Heaney, M. T. (1997). A Note on Measuring the Economic Impact of Institutions of Higher Education. *Research in Higher Education*, 38(2), 229-240. <https://doi.org/10.1023/A:1024937821040>
- Codul Educației al Republicii Moldova. (2014). *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*: nr. 319-324, art. 634. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112&lang=ro
- Ferro, G., & D'Elia, V. (2020) 'Higher Education Efficiency Frontier Analysis: A Review of Variables to Consider. *Journal on Efficiency and Responsibility in Education and Science*, 13(3), 140-153.
- Hansen, W. L. (1963). Total and Private Rates of Return to Investment in Schooling. *Journal of Political Economy*, 71(2), 128-140.
- Hinrichs, P. L. (2017). *Trends in Revenues at US Colleges and Universities, 1987-2013*. Federal Reserve Bank of Cleveland, Economic Commentary 2017-05. <https://www.clevelandfed.org/publications/economic-commentary/2017/ec-201705-trends-in-revenues-at-us-colleges-and-universities-1987-2013>
- Psacharopoulos, G. (1994). Returns to investment in education: A global update. *World Development*, 22(9), 1325-1343.
- Robst, J. (2001). Cost Efficiency in Public Higher Education Institutions. *The Journal of Higher Education*, 72(6), 730-750.
- Toutkoushian, R. K., & Paulsen, M. B. (2016). *Economics of Higher Education*. Springer, Dordrecht.
- Toutkoushian, R. K. (2001). *Trends in revenues and expenditures for public and private higher education*. In: M. B. Paulsen & J. C. Smart (Eds.), *The finance of higher education: Theory, research, policy, and practice* (pp. 11-38). New York: Agathon Press.